

PONE SEIMO PIRMININKE,
GERBIAMASIS LIETUVOS RESPUBLIKOS SEIME,
PILIETĖS IR PILIEČIAI,

Šiomet šioje salėje minėjome penkioliktąsias Lietuvos Nepriklausomybės metines. Minėjome kaip Vakarų bendruomenės — Europos Sąjungos ir NATO - nariai. Taigi vienas svarbus nacionalinės raidos etapas sėkmingai įveiktas. Mus lydėjo sėkmė, nes sugebėjome susitarti dėl strateginių užsienio politikos siekių. Laimėta daug, o kas toliau? Regis, įveikę vieną raidos etapą, sutrikome, žvalgomės naujų orientyrų ir kol kas nesugebame dėl jų susitarti.

Kaip savo ateitį projektuosime toliau? Į kokius iššūkius šiandien privalome sutelkti dėmesį? Kokius tolesnės raidos tikslus turėtume išsikelti? Tai — atviro piliečių ir politikų dialogo reikalaujantys klausimai. Pamėginsiu juos glaustai aptarti.

Manau, kad šiandien mes, lietuviai, esame trijų didelių iššūkių akivaizdoje. Pirmasis mums tenkantis iššūkis — tai politinis susvetimėjimas, pilietinės ir politinės brandos stoka. Antrasis — kliūtys sparčiai ekonominei plėtrai ir iš to kylanti socialinio teisingumo bei solidarumo stoka. Trečiasis iššūkis — tautos nykimas, lydimas nevaldomų demografinių ir emigracijos procesų.

Viena didžiausių dabarties problemų laikyčiau politinį Lietuvos žmonių susvetimėjimą. Lietuvos Konstitucijoje kalbama apie Lietuvos tautą — politinę lygiateisių piliečių bendriją. Bet ar per penkiolika metų tokia bendrija tapome? Ar Lietuvos piliečiai tapo atsakingais savo valstybės šeimininkais? Pilietinė visuomenė Lietuvoje kuriasi itin sunkiai ir lėtai. Daug žmonių yra nusivylę viešąja erdve, nusivylę politika. Regis, šiandien galime pagrįstai kalbėti apie aštrėjančią politinio pasitikėjimo krizę. Akivaizdus šios krizės požymis — dažnėjantys politikų pareiškimai, kad jie neketina užsiimti politika. Mūsų viešojoje erdvėje jaučiamas bendrų vertybių, bendrų idėjų stygius. Pamatinės demokratinės vertybės nėra pakankamai branginamos. Dauguma žmonių apskritai nesieja demokratijos su gyvenimo gerove. Tiek visuomenėje, tiek politikoje vis labiau įsigali vartojimo logika, neigianti pilietines vertybes. Mums vis dar trūksta supratimo, kad ir pozicija, ir opozicija, ir skirtingos visuomenės grupės — esame bendra Lietuvos komanda, kurianti ir įgyvendinanti bendrą Lietuvos projektą.

Ne mažiau rimtas dabarties iššūkis — netolygi ekonominė ir socialinė Lietuvos plėtra, technologinis ir kultūrinis šalies bei atskirų regionų atsilikimas. Socialinio teisingumo ir solidarumo stoka greitai virsta socialinės įtampos židiniiais, skurdo ir nevilties, pykčio ir abejingumo salomis.

Ar, pasidavę fatalizmui ir nesiimdami valingų politinių sprendimų neartėjame prie oligarchinio valdymo, prie modelio šalies su įtakinga oligarchų grupe ir didele, tačiau lengvai manipuluojama skurdo klase?

Šie du iššūkiai glaudžiai susiję su trečiuoju — Lietuvos tautos nykimu. Netolygi raida, ūkinis, socialinis atskirų regionų atsilikimas ir nusivylimas viešuoju gyvenimu, stiprėjantis netikėjimas, kad įmanoma sėkmingai gyventi Lietuvoje, prasmingai dalyvauti kuriant savo tėvynę tiesiogiai daro įtaką demografiniams ir emigracijos procesams. Už-

tenka pervaziuoti Žemaitiją ar Aukštaitiją, kad įsitikintum: Lietuvą ištiko miestelių tuštėjimo metas. Nemaža dalis žmonių ima abejoti ateitimi savo krašte, savo ir vaikų gyvenimo nebesieja su Lietuva. Gabūs jauni žmonės emigruoja, valstybė praranda daug darbo rankų, daug jaunų protų. Prie emigracijos pridėję demografines tendencijas pamatysime, jog Lietuvos visuomenė sparčiai sensta. Demografijos prognozės mus įspėja, kad vos po kelių dešimtmečių Lietuvos gyventojų bus gerokai mažiau nei trys milijonai.

Manau, kad iš šių trijų iššūkių kyla ir trys strateginiai Lietuvos tikslai:

- **sukurti savarankišką piliečių visuomenę, politinę tautą;**
- **įveikti krašto ir jo regionų ekonominį, socialinį, technologinį atsilikimą ir kartu padėti pagrindus didesniajam socialiniam teisingumui;**
- **atkurti piliečių pasitikėjimą savimi, savo tauta, savo valstybe, užtikrinti gyvybingą tautos ateitį.**

* * *

Kad būtų padėti tvirti pamatai pilietinei visuomenei, savarankiškai politinei tautai, būtinos permainos: turime iš esmės keisti žmonių ir valstybės, piliečių ir valdžios santykius.

Piliečių visuomenė, politinė žmonių sąjunga neįmanoma be klasikinės politikos sampratos, be supratimo, jog politika yra garbingas ir atsakingas bendrų reikalų tvarkymas, kuriame privalo dalyvauti visi save gerbiantys piliečiai. Tik bendrais politiniais sprendimais mes galime pasipriešinti fatalizmui ir valingai kurti savo ateitį. Šiandien į politiką turime susigrąžinti vertybes, idėjas ir principus, kurie telktų mus tiek į bendraminčių bendrijas, tiek ir į vieną Lietuvos tautą. Tik tokiu keliu

eidami pajėgsime įveikti pasitikėjimo krizę ir politinį žmonių susvetimėjimą.

Kad piliečiai imtų pasitikėti valstybe, pirmiausiai privalo keistis pati valstybės tarnyba, valstybinės Lietuvos institucijos. Jų darbui būtinas viešumas, skaidrumas, atvirumas. Gaila, bet per penkiolika metų nepavyko pasiekti, kad valstybės tarnautojai ištikimai tarnautų piliečiams ir valstybei, nuosekliai gintų piliečių ir valstybės interesus. Kaip galėjo nutikti, kad mūsų, Europos Sąjungos ir NATO šalies, vidaus reikalų pareigūnus ėmė rengti neformalus Rytų valstybių universitetai? Kodėl krašto visuomenės ir tarptautinės bendruomenės pasipiktinimą sukėlę antisemitiniai išpuoliai mūsų teisėsaugos netikėtai įvertinami kaip „humoras“ ir „ironija“? Šie ir kiti faktai kalba apie rimtas lojalumo problemas ir kelia abejonių dėl mūsų institucijų gebėjimo ginti civilizuoto gyvenimo principus bei nacionalinius interesus.

Lietuvos valstybės tarnyba tampa pažeidžiama ir dėl korupcijos. Nemažėjanti šešėlinė ekonomika ir kontrabanda taip pat liudija ne ką kita, o mūsų valstybinės sistemos silpnumą. Piliečiams nesuvokiama, kodėl šių klausimų vis neatsiranda Vyriausybės ir Seimo darbotvarkėje?

Kol kas kova su korupcija nėra efektyvi. Valdžios pastangomis šioje srityje yra nusivylę ir piliečiai. Kaip rodo neseni visuomenės nuomonių tyrimai, net 81 nuošimtis Lietuvos gyventojų mano, kad dauguma, arba beveik visi, valstybės tarnautojai yra korumpuoti. Taigi būtina rimtai kovoti su korupcija. Tai leistų ne tik valdžiai bent iš dalies atgauti žmonių pasitikėjimą, bet ir iš esmės keistų visą ūkio bei visuomenės mikroklimatą, suteiktų jam tvirtybės dabarties iššūkių sąlygomis.

Juk korupcija — ne tik teisėsaugos, bet ir rimta nacionalinio saugumo problema. Todėl šiuo klausimu būtina susitarti visoms parlamen-

tinėms partijoms. Dabar Lietuvoje galioja apie dešimt korupcijos prevencijai skirtų įstatymų. Mūsų pareiga užtikrinti, kad jie būtų realiai vykdomi.

Korupcijos problemą būtina spręsti ir peržiūrėti reguliavimo normas bei kontroliuojančių institucijų funkcijas. Tokiu keliu šiandien eina ir Europos Sąjunga, siekdama mažinti administravimo našumą, slegiančią verslą ir vartotojus. Valdžios įstaigos turėtų dažniau tartis su visuomene ir diegti kuo paprastesnes ir kuo skaidresnes administravimo taisykles.

Per nepriklausomybės metus ne vienas tūkstantis lietuvių įgijo išsilavinimą Vakarų universitetuose, tapo gerais specialistais. Kodėl bent dalies jų šiandien nematyti mūsų valstybės tarnyboje? Ar neturėtų Vyriausybei ir parlamentinėms partijoms rūpėti, kaip Vakaruose išsilavinusiais žmonėmis būtų galima sustiprinti Lietuvos valstybės ir savivaldos institucijas?

Žmonių pasitikėjimą politikais bei valstybės tarnautojais padėtų atkurti ir aiškūs etiniai įsipareigojimai visuomenei. Palaikau svarbų Seimo žingsnį šia kryptimi — nusiteikimą priimti Politikų etikos ir Valstybės tarnautojų etikos kodeksus. Tačiau jų projektus reikėtų kuo greičiau aptarti su visuomene, suderinti su europiniais reikalavimais. Šie kodeksai bus veiksmingi tik tuomet, jei nebus deklaratyvūs, jei numatys aiškias pasekmes politikams ir tarnautojams už etikos normų pažeidimus.

Gerbiamieji,

Savarankiška piliečių visuomenė negali rasti be realios savivaldos. Veikli savivalda — patikimos demokratijos pagrindas. Bet kodėl kuo daugiau Lietuvoje kalbame apie savivaldos galių stiprinimą, tuo tu galių lieka mažiau? Kviečiu Jus, gerbiamieji Seimo nariai, prisiminti

savo pažadus rinkėjams ir tesėti duotus įsipareigojimus išplėsti savivaldą.

Vis akivaizdžiau matyti, kad esamas apskričių modelis trukdo plėtoti demokratiją ir stiprinti savivaldą. Atėjo laikas iš esmės pertvarkyti ir demokratizuoti regionų valdymo sistemą. Manau, kad regionų tarybos turėtų būti sudarytos tik iš rinktų, pačių savivaldybių deleguotų atstovų, kurie, turėdami savivaldybių įgaliojimus, koordinuotų bendrą regionų veiklą įgyvendinant plėtros projektus, teikiant viešąsias paslaugas. Būtų tikslinga kuo greičiau žemėtvarką iš apskričių administracijų perduoti savivaldybėms ir joms suteikti teritorijų plėtrai reikalingas valstybinės žemės valdymo teises. Tai mažintų biurokratiškus barjerus ir korupciją. O tai reiškia — prisidėtų prie realaus savivaldos augimo, padėtų į regionus pritraukti daugiau investicijų.

Būtina priartinti sprendimus prie vietos žmonių, kad jie pajustų savo galią ir savo teises. Piliečiams būtina sudaryti visas galimybes realiai tvarkyti bendrus reikalus. Norėčiau, kad daugiau nepasikartotų liūdnas Kazokiškių atvejis, kai prieš žmonių valią buvo primesti vietos bendruomenei nenaudingi sprendimai. Raginu Seimą dar šiemet pasitelkti politinę valią ir įteisinti tiesioginius merų rinkimus. Ne mažiau reikalingi ir tiesioginiai seniūnų rinkimai.

Gerbiamieji,

Lietuvai nepavyks įveikti politinio susvetimėjimo be patikimos žmogaus teisių ir laisvių apsaugos. Mūsų priimta Europos konstitucinė sutartis žmogaus teisių apsaugą iškelia į naują lygmenį. Piliečių teisės ir laisvės, visų lygybė prieš įstatymus turėtų būti svarbiausias valstybės prioritetas. Lietuvos žmonėms turėtų būti sudarytos sąlygos naudotis visomis Europos teisingumo garantijomis. Čia išskirtinis vaidmuo tenka teismams. Jų nepriklausomumas — fundamentalus teisinės valstybės principas. Tačiau demokratijai kyla pavojus ir tais atve-

jais, kai teismų nepriklausomybė virsta uždarumu, užsisklendimu nuo visuomenės. Niekas neturi teisės nurodinėti teisėjams, kaip jiems derėtų nagrinėti bylas, bet ir visuomenė turi teisę žinoti, kokiais teisiniais argumentais remiantis priimtas vienas ar kitas sprendimas.

Patys teismai turėtų aiškinti visuomenei savo sprendimus, nes nėra geresnio būdo stiprinti teisminės valdžios autoritetą, nei viešumas. Kai teisėjų veiksmai kelia nuostabą ir verčia piliečius gūžčioti pečiais, jie ima nepasitikėti ne tik teismais, bet ir pačia valstybe. Šiandien būtina gerinti teismų darbą — stiprinti jų atsakomybę visuomenei ir tobulinti jų veiklą reglamentuojančius teisės aktus.

* * *

Gerbiamasis Seime,
Piliėtės ir piliečiai,

Dabar norėčiau pereiti prie antrojo strateginio Lietuvos tikslo — sparčios tolygios plėtros ir socialinio teisingumo. Tokiai plėtrai visų pirma būtinos investicijos į žmones.

Europos Sąjungos prioritetus išsakančioje Lisabonos strategijoje teigiama: „Žmonės yra didžiausia Europos vertybė ir pagrindinis Europos Sąjungos tikslas“. Tai šiandien turi būti ir svarbiausias Lietuvos tikslas.

Švietimas, mokslas, geras ir visiems prieinamas išsilavinimas yra patikimiausias krašto ūkinės ir socialinės pažangos kelias. Tai ir esminė socialinio teisingumo sąlyga. Valstybė turi padėti žmonėms, tačiau ne vien pašalpomis ar kita laikina pagalba. Sudarydama sąlygas piliečiams šviestis, stiprėti, ugdyti savo gebėjimus, tapti išties savarankiškais, ji patikimai tarnaus žmonėms ir tautos ateičiai.

Lietuva sugebėjo pradėti švietimo reformą, kuri ir toliau tęsiama. Mums pavyko nemažai nuveikti. Tačiau šiandien, keisdami struktūras, negalime pamiršti ir švietimo turinio.

Labai svarbu, kad tiek bendrojo lavinimo, tiek ir aukštoji mokykla gebėtų perduoti jaunajai kartai pilietines vertybes bei idealus, kultūrinį ir politinį mūsų tautos palikimą, būtiną sėkmingam krašto ateities kūrimui.

Kad mokslas ir studijos šiandien deramai spartintų Lietuvos socialinę ir ekonominę plėtrą, padėtų sumažinti jos atsilikimą nuo Europos Sąjungos senbuvių, reikia esminių šios srities permainų. Būtina gerai apgalvota mokslo ir studijų reforma.

Lietuvoje aukštosiose mokyklose studijuojančių žmonių procentas — vienas didžiausių Europoje, bet lėšų vienam studentui parengti skiriame net tris kartus mažiau, nei Europos šalių vidurkis. Neišvengiamai nukenčia studijų kokybė. Lietuvos verslo žmonės pagrįstai nerimauja, kad mūsų mokslo ir studijų sistema rengia kraštui nepakankamos kvalifikacijos specialistus.

Šiandien būtina galvoti, kaip atsakysim į vadinamojo „protų nutekėjimo“ iššūkį — į faktą, kad Lietuvoje nepritapę emigruoja geri ir geriausi savo srities specialistai. Manau, kad šiuo atveju turime perimti kitų šalių patirtį ir keisti mokslo bei studijų finansavimo principus: jie turi skatinti gabiausius mokslininkus pasilikti dirbti Lietuvoje, o išvykusius — grįžti į tėvynę. Tam būtini atviri ir nešališki konkursai, kuriuose galėtų dalyvauti svetur mokslus baigę ar išvykę Lietuvos specialistai.

Tam būtina finansavimo sistema, kuri skatintų sveiką ir sąžiningą kūrybinę konkurenciją, padėtų išsaugoti gabiausius asmenis Lietuvos mokslui, Lietuvos valstybei.

Išskirtinis dėmesys šiandien skirtinas išsamioms lituanistinėms studijoms, gilinančioms mūsų sampratą apie mus, mūsų valstybės praeitį ir dabartį, mūsų visuomenę ir kultūrą. Turime suvokti, jog be lituanistikos, be kokybiškų humanitarinių mokslų dabarties pasaulyje nesugebėsime kurti ir išsaugoti savo tapatybės, nesugebėsime išsaugoti stiprios ir savarankiškos Lietuvos tautos.

Reikia mažinti atotrūkį tarp mokslo ir plačiosios visuomenės, kurio šiandien neabejotinai esama. Mokslininkai turi būti skatinami skleisti savo žinias. Valstybė patiria didžiulę — ir ne tik moralinę, žalą, kai mokslo laimėjimais dalijamasi tik su siaura akademinė bendruomene.

Vienas aktualiausių dabarties švietimo uždavinių — sukurti modernią suaugusiųjų savišvietos sistemą, sudaryti sąlygas žmonėms pagal poreikius mokytis visą gyvenimą. Šiam tikslui būtina pasitelkti ne tik valstybės biudžeto, bet ir Europos Sąjungos struktūrinių fondų lėšas. Be gerai veikiančios suaugusiųjų švietimo sistemos mūsų visuomenė negalės vakarėti, modernizuotis, stiprėti.

Tyrimai rodo, kad šiandien mums gerokai stinga verslumo, užsienio kalbų mokėjimo, informacinio raštingumo, teisės žinių. Kai tik dešimt nuošimčių lietuvių prisipažįsta galintys gerai susišnekėti angliškai, sunku kalbėti apie mūsų visuomenės įsiliejimą į Vakarų pasaulį. Todėl būtina išplėsti ir pačią studijų sampratą, būtina Lietuvai tapti nuolat besimokančia bendruomene.

Kol kas dar nesuvokėme, kokie ilgalaikiai valstybės įsipareigojimai kultūrai būtų prasmingi šiandien. Būtina modernizuoti bibliotekas ir kultūros centrus, mažinti kultūrinę atskirtį. Deja, iki šiol neapsisprendžiame, ką pirmiausia turėtume remti. Manau, kad kultūros politika turėtų skatinti kūrybą, o ne tik išlaikyti savo struktūras. Bet kuriuo atveju akivaizdus faktas: reikia rimtų diskusijų apie prasmingą kultūros politiką.

Turime reformuoti valstybės paramą kultūrai, aiškiai apibrėžti remimo principus. Platesni įgaliojimai kultūros ir mokslo srityse turėtų būti suteikti nepriklausomoms, atskaitingoms, skaidriai sudarytoms ir veikiančioms ekspertų taryboms. Ekspertai realiai bus nepriklausomi tik tuomet, kai jie nebus susiję su jokia interesų grupe. Antraip nepriklausomi vertinimai virsta interesų derinimu.

Būtina peržiūrėti mokslą ir kultūrą remiančių fondų veiklą ir siekti, kad jie ne tik persikirstytų, bet ir kauptų lėšas, turėtų savo kapitalo. Fondams rekomendacijas teikiančios ekspertų tarybos turėtų gauti reikiamus įgaliojimus kultūros ir mokslo padėčiai vertinti. Jos turėtų remti pažangiausius ir visuomenei svarbiausius projektus ir kontroliuoti, kaip jie vykdomi.

Šiandien turime atkreipti dėmesį ir į neformalųjį jaunimo ugdymą. Labai svarbu, kad šio ugdymo įstaigų paslaugos būtų prieinamos visiems, o ne tik geriau aprūpintų šeimų vaikams. Negalime pamiršti ir rizikos grupės jaunuolių. Būtina ieškoti efektyvesnių būdų, kaip įtraukti juos į visuomenės gyvenimą, kultūrinę ir sporto veiklą. Skaudu ir neteisinga, kad ryškius socialinius skirtumus, socialinės skriaudos jausmą dalis būsimų piliečių patiria jau vaikystėje.

Todėl reikia padėti savivaldybėms įgyvendinti neformalaus švietimo ir kūno kultūros propagavimo programas. Reikia sudaryti sąlygas visų amžiaus grupių žmonėms plėtoti visuomeninių klubų veiklą, sportuoti. Suprantu, kad dažniausiai trūksta lėšų turimoms sporto bazėms atnaujinti, tačiau būtina išnaudoti ir tai, ką turime, būtina plačiai atverti sporto sales ir aikštynus visiems piliečiams.

Gerbiamieji,

Visuomenės gerovė esmingai priklauso nuo piliečių verslo iniciatyvų, nuo verslo sąlygų, nuo skaidrios ir prognozuojamos ekonomikos politikos.

Naujų augimo galimybių Lietuvai atveria narystė Europos Sąjungoje. Bet tai — ir rimtas iššūkis mūsų visuomenei, valdžios įstaigoms, politinėms institucijoms. Tai ir skaidrumo bei politikų moralinio atsparumo egzaminas.

Svarbiausias klausimas: kaip pasinaudosime Europos Sąjungos bendrosios rinkos teikiamomis galimybėmis didinti mūsų šalies ekonomikos konkurencingumą? Šaliai reikia visuomenę sutelkti galinčių orientyrų. Manau, kad vienu iš jų galėtų tapti Lietuvos išsikeltas tikslas per artimiausius dešimtį metų išsiveržti iš skurdžiausių, struktūrinių fondų remiamų Europos Sąjungos valstybių grupės. Per kitus penkerius metus, taigi iš viso per penkiolika metų, jau galėtume siekti priartėti ir prie Europos Sąjungos ekonominio lygio vidurkio.

Suprantu, kad tai — labai ambicingas siekis. Tačiau jis nėra nerealus, o sveikos ambicijos, turintis vektorių užsispyrimas padeda nuveikti didelius darbus.

Šį tikslą įmanoma pasiekti, sukūrus palankią plėtrai mokesčių ir verslo reguliavimo aplinką, toliau gerinant bendras sąlygas investicijoms, iš jų ir užsienio, efektyviai ir koordinuotai dirbant valstybės institucijoms. Uždavinys per penkiolika metų priartėti prie Europos Sąjungos ekonominio lygio vidurkio galėtų tapti ir visuomenę, ir visas partijas vienijančiu nacionaliniu tikslu.

Žinoma, tai įmanoma tik sutelktu, atkakliu ir bendru visų žmonių darbu. Itin didelė atsakomybė tenka verslo ir darbo sąlygas nustatančioms valstybės institucijoms.

Pirmiausia turime tinkamai formuluoti savo interesus ir deramai juos ginti ne tik priimant istorinius sprendimus Europos Sąjungos vadovų taryboje, bet ir kasdienėje bendroje valstybių politikoje. Juk būtent kasdienio valdymo lygmenyje sukuriama įvairių kliūčių verslui, griaušančių iniciatyvių žmonių pastangas imtis naujovių ir kelti visų gerovę. Nereikia bijoti Briuselyje išsakyti ir kritišką nuomonę apie tokius sumanymus, kurie trukdo mūsų ūkio plėtrai. Turėkime valios atsispirti siūlymams, kurie nenaudingi Lietuvos ekonomikai ir jos piliečiams.

Reikėtų apsvarstyti kai kurių Europos Sąjungos valstybių ir Europos Komisijos siūlymus derinti mokesčius bei kitas sritis. Negalime nutylėti, kad tai sudarytų papildomų išlaidų mūsų įmonėms ir vartotojams. Tiek Lietuvai, tiek visai Europos Sąjungai vertėtų skirti daugiau dėmesio vidaus struktūrinėms reformoms. Būtina gerinti sąlygas bendrajai rinkai, tikslingiau ir efektyviau skirstyti ir naudoti biudžeto lėšas. Būtina rūpintis tolesne Europos Sąjungos plėtra ir atviresniais bei glaudesniais ekonominiais ryšiais su kitais pasaulio regionais.

Manau, turime pagrindo didžiuotis savo pinigų politika ir valiutų taryba. Sugebėjome stabilizuoti kainas ir sukurti sąlygas stabiliam bei stipriam litui. Todėl dabar, pakeliui į pinigų sąjungą, esame vieni pirmųjų naujųjų Europos Sąjungos narių.

Gerbiamieji,

Visi puikiai suprantame, kad euro įvedimas — tai tik priemonė Lietuvos žmonių gerovei kelti. Todėl neleistina euro įvedimu teisinti sumanymus, kurie sumažintų mūsų šalies ekonomikos konkurencingumą ir lėtintų ūkio augimą.

Čia kalbu apie mokesčius ir valstybės išlaidas. Dažnai prisimenama, kad Lietuva — vieną mažiausių bendrojo vidaus produkto dalį per biudžetą perskirstanti Europos Sąjungos šalis. Tačiau siūlyčiau diskutuoti ir apie tai, ar efektyviai naudojamos šios lėšos. Gerai pagalvokime, ar Lietuva Europoje bus konkurencinga, rimtai nesumažinusi šiandien turimų gyventojų mokesčių ir net įvesdama naujus.

Nereikia vien būgštauti, kad sumažėjus gyventojų pajamų mokesčiui, sumažės įplaukų į biudžetą. Turime įvertinti ir teigiamą tokio sprendimo poveikį ūkio konkurencingumui. Augant ekonomikai didėtų žmonių pajamos ir kartu mažėtų paskatų vengti mokesčių, emigruoti iš šalies. Tai leistų valstybei ir surinkti daugiau pajamų į biudžetą, geriau spręsti socialines problemas. Tuo pačiu tikslu reikėtų kritiškai įvertinti ir kai kurias mokesčių lengvatas.

Kviesčiau Seimą ir Vyriausybę tobulinti biudžeto rengimo metodiką ir kruopščiau vertinti išlaidų tikslingumą. Nacionalinis biudžetas turėtų būti kuo viešiau aptariamasis ne tik Seime, bet ir visuomenėje. Ne tik Europos Sąjungos lėšos, bet ir krašto biudžetas turi būti naudojamas skaidriai, atsiskaitant visuomenei. Juk biudžeto formavimas ir vykdymas — tai demokratinės politikos įgyvendinimo būdas. Ir Seimas bei visuomenė turėtų juo atsakingai naudotis.

Šiandien siūlau koncentruoti pinigus tose srityse, kur vyksta struktūrinės reformos, atveriančios kelius privačiai iniciatyvai ir konkurencijai. Būtina mažinti ilgalaikius valstybės įsipareigojimus, būtina stengtis biudžetą subalansuoti. Pasinaudokime tuo išmintingai, spartaus ekonomikos augimo sąlygomis.

Turime sukurti konkurencijos sąlygas ir tokioje sferoje kaip energetika. Čia svarbu, kad, taikydami Europos Sąjungos normas, nesudarytume papildomų apribojimų mūsų įmonėms ir vartotojams. Kita vertus, būtina atverti Lietuvos energetikos rinką naujiems tiekėjams.

Tik sukūrę modernų Lietuvą su Europa jungiantį infrastruktūros tinklą, pasieksime bent minimalią šaliai tiekiamos energijos šaltinių įvairovę. Tik mūsų energetikos sistemai įsijungus į Vakarų Europos ir Skandinavijos sistemas, vartotojai realiai turės pasirinkimo galimybę, atsiras prielaidų kainoms mažėti. Deja, nepaprastai svarbaus elektros tilto per Lenkiją projekto vis dar nepavyksta išjudinti iš mirties taško. Manau, būtų neatleistina klaida, jei nepasinaudotume istorine galimybe. Turime ryžtingai keisti padėtį — ne tik siekti Europos Sąjungos institucijų paramos, bet ir patys investuoti į regioninius infrastruktūros projektus.

Dabar vyksta karštos derybos dėl naujojo septynerių metų Europos Sąjungos biudžeto. Įdėmiai stebiu šį procesą. Derybos su kitomis Europos Sąjungos valstybėmis bus visavertės tik tuo atveju, jei tai susiesime su strateginiais Lietuvos tikslais. Tačiau pirmiausia patys turime aiškiai regėti savo prioritetus ir suvokti problemas, kurioms spręsti būtina Europos Sąjungos parama.

Būtent per būsimąjį septynerių metų laikotarpį Lietuva gali gauti didžiausią paramą iš Europos Sąjungos biudžeto. Privalome efektyviai pasinaudoti tokia galimybe. Privalome, pasimokę iš klaidų, paskirstyti šias lėšas teisingiau ir naudingiau. Paskirstyti taip, kad jos padėtų siekti užsibrėžtų strateginių tikslų. Todėl dar kartą raginu atnaujinti viešą diskusiją apie nacionalinius prioritetus ir apie nebaigtas reformas, kurioms vykdyti reikia Europos Sąjungos paramos. Norėčiau, kad į jas įsitrauktų ne tik valdžios institucijos, bet ir ekspertai, verslo asociacijos, nevyriausybinės organizacijos, mokslininkai bei visi neabejingi ir konstruktyvių pasiūlymų turintys piliečiai.

Tai esmingai lems mūsų ateitį. Tai leistų labiau remti ūkinius ir socialinius sunkumus išgyvenančių vietovių infrastruktūrą — kelius, mokyklas, ligonines bei bibliotekas ir iš esmės sumažintų šalies plėtros netolygumus.

Būtina susitarti, kokią dalį tiek valstybės, tiek Europos Sąjungos paramos verta skirti savivaldybėms, kurias slegia didžiausias nedarbas, sunkiausias socialinės problemos, kur žemiausios žmonių pajamos.

* * *

Prie sparčios ir tolygios krašto plėtros, prie socialinio teisingumo stiprinimo turi prisidėti ir racionali socialinė politika. Ji negali būti grindžiama vien pašalpomis. Deja, kol kas mūsų socialinė politika pernelyg nukreipta į pinigines išmokas. Tačiau mažai rūpinamasi, kaip padėti žmogui pasikeisti, kaip sustiprinti jo savarankiškus gebėjimus pačiam spręsti problemas. Kartais susidaro įspūdis, kad politikams net ir patogiau laikyti žmones priklausomus nuo valdžios dalijamų pašalpų ir per rinkimus vilioti rinkėjus pažadais jas didinti.

Demokratiškos valstybių bruožas — aiškiai nustatyta socialinių išmokų indeksavimo tvarka, kuria numatoma jas didinti priklausomai nuo ekonominės padėties. Politikų norai tam jokios įtakos neturi. Seniai metas ir mums sukurti tokią sistemą. Aišku, jei iš tiesų norime teisingos socialinės politikos.

Labiau išplėtos socialinės paslaugos — neįgaliųjų ir senelių slauga, vaikų priežiūra, rizikos grupių šeimų mokymai — visa tai kur kas efektyviau nei pašalpos padėtų mažinti socialinę atskirtį. Svarbu konkrečiomis priemonėmis padėti žmonėms derinti jų šeimos pareigas su darbu. Taip skatintume šeimas būti veiklias ir atsakingas.

Aktyvesnis galėtų būti ir savivaldybių bei vietos bendruomenių kartu dirbamas socialinis darbas. Jau galime pasidžiaugti sėkmingais nevyriausybinių organizacijų veiklos pavyzdžiais: neįgaliųjų ar vaikų dienos centrais, savarankiško gyvenimo namais. Tačiau šių iniciatyvų kelias į gyvenimą dar pernelyg sunkus.

Rimtų pokyčių reikalauja vaikų teisių apsaugos sistema. Ir šiandien labai daug vaikų auga valdiškuose globos namuose, kuriuose jie taip ir neišmoksta savarankiškai gyventi, neišmoksta jaustis integralia bendruomenės dalimi. Per mažai dėmesio skiriama darbui su rizikos šeimomis, neretai pagalbos griebiamasi tik tuomet, kai vaikas jau nukenčia.

Sena tiesa, kad visuomenės požiūris į neįgaluosius rodo jos pilietinės ir moralinės brandos lygį. Šiuos žmones labai retai išvysi mūsų miestų gatvėse, bibliotekose, koncertų salėse.

Lietuva akivaizdžiai per mažai rūpinasi pritaikyti aplinką neįgaliesiems. Taip labai daug praranda ir neįgalieji, negalėdami būti visaverčiai savo valstybės piliečiai, ir visa visuomenė, neišmokdama tolerancijos, pagalbos kitam žmogui pamokų.

Gerbiamieji,

Radikalios reformos šiuo metu būtinos ir sveikatos apsaugos sferoje, nors čia jos jau vykdomos daugelį metų. Šiandien susiklostė padėtis, kurios negaliu įvardyti kitaip, kaip absurdiška. Nedelsiant reikia reformuoti pačią reformą, kuri iki šiol buvo grindžiama vien administraciniais metodais. Juk pertvarka, turėjusi pagerinti medicinos įstaigų darbą, tik gerokai pablogino sveikatos apsaugos kokybę, apsunkino medicinos paslaugų prieinamumą.

Kalbėjime atvirai: sveikatos priežiūra brangiai kainuoja, ir valstybės galimybės finansuoti visas paslaugas — ribotos. Todėl ir čia be konkurencijos ir privačios iniciatyvos neišsiversime. Todėl, siekdami socialiai teisingos politikos, privalome kuo griežčiau nustatyti aiškius kriterijus, kaip skirstyti ribotus sveikatos apsaugos išteklius, ir nuolat prižiūrėti, kad to būtų griežtai laikomasi.

Gerbiamieji,

Tik įveikdami krašto bei regionų atsilikimą, tik stiprindami pilietinę visuomenę, sugebėsime pasiekti trečią strateginį tikslą — užtikrinti gyvybingą tautos ateitį. Šiandien mums ypač svarbu atgauti tautinę savigarbą, pasitikėjimą savimi, savo visuomene, savo valstybe. Mums būtina patikėti, kad čia, savo tėvynėje, mes galime susikurti garbingą ir prasmingą gyvenimą sau ir savo vaikams. Būsime stiprūs šiandienos pasaulyje, jei tapsime atsakingais savo valstybės šeiminkais, jei neatiduosime valstybės į atskirų grupuočių rankas.

* * *

Gerbiamasis Seime,
Piliėtės ir piliečiai,

Mūsų amžiuje užsienio politika neatsiejama nuo vidaus politikos: diplomatinės priemonės strateginius valstybės siekius turi padėti įgyvendinti tarptautiniu lygiu.

Praėjusiais metais šalies partijos, pasirašydamos susitarimą dėl pagrindinių užsienio politikos principų ir tikslų, parodė savo politinę brandą ir atsakomybę. Dabar raginčiau šiuos tikslus kuo greičiau įgyvendinti. Turime įtvirtinti Lietuvą kaip Europos Sąjungos ir NATO valstybę, aktyvios politikos ir tarpregioninio bendradarbiavimo centrą.

Gerbiamieji,

Šiandien Lietuvai ir kitoms regiono valstybėms tenka pareiga stiprinti Europos Sąjungos santykius su naujosiomis Rytų kaimynėmis, kurti atvirą ekonominio bendradarbiavimo ir politinio pasitikėjimo erdvę. Lietuvos geografinė padėtis šiuo požiūriu ypač patogi.

Turime imtis iniciatyvos paversti Lietuvą regioninio bendradarbiavimo ir traukos centru. Tai istorinė galimybė. Aktyvi užsienio politika yra raktas į mūsų valstybės bei piliečių saugumą ir gerovę. Ji negalės būti sėkminga, jei Lietuva bus Europos pakraštys, jei mūsų kaimynai gyvens blogiau negu mes, jei mūsų piliečiai nesijaus visaverčiais europiečiais.

Todėl Lietuva turi būti tvirta Vakarų demokratijos vertybių ir saugumo plėtros advokatė, remianti Europos keliu siekiančias eiti valstybes. Mums svarbu, kad Europos Sąjunga bei NATO ir toliau plėstųsi. Neabejoju, kad tokia tvirta Lietuvos pozicija atitinka daugelio mūsų partnerių Ukrainoje, Moldovoje bei Pietų Kaukazo valstybėse lūkesčius.

Laikausi nuomonės, kad pragmatiškas Europos Sąjungos dialogas su Rusija gali ir turi būti sėkmingas. Labai svarbu skatinti mūsų kaimynės — Kaliningrado srities — ekonominę ir socialinę pažangą. Lietuva bus aktyvi šio dialogo dalyvė. Padėkime Kaliningrado sričiai, o kartu — ir visai Rusijai kuo sklandžiau įsitraukti į europinius bendradarbiavimo procesus.

Privalome dar daugiau dėmesio skirti santykiams su savo artimiausiais kaimynais. Paradoksalu, kad Lietuva sugebėjo įstoti į NATO ir Europos Sąjungą, bet per penkiolika metų nepavyko išspręsti kai kurių svarbių dvišalių klausimų.

Manau, kad Lietuvos ir Latvijos santykiai neatitinka vienintelių baltų tautų — lietuvių ir latvių — lūkesčių. Mūsų valstybės privalo ir turi galimybių kurti gerokai glaudesnius partnerystės ryšius.

Įvykiai Lenkijoje parodė, kad Lietuvą ir jos kaimynę siejančios strateginės partnerystės laukia daug žadanti ateitis. Turime panaudoti šią patirtį regiono labui. Tai, ką sukūrėme plėtodami santykius su Lenkija ir tai, ką bandome kurti stiprindami ryšius su Ukraina, gali būti sujungta į naujas tarpvalstybinio bendradarbiavimo struktūras, kurios, manau, būtų naudingos ir mums, ir Europai.

Rodykime daugiau dėmesio kaimyninei baltarusių tautai, o kai reikia — ir ištieskime pagalbos ranką. Mums rūpi, kad tvirta ir teisinga demokratiškos valstybių politika šios šalies režimo atžvilgiu neigiamai neatsilieptų paprastiesiems Baltarusijos žmonėms. Raginčiau aktyviai plėtoti mūsų viešąją diplomaciją šioje kaimyninėje valstybėje ir prisidėti skatinant joje pilietinės visuomenės daigus.

Gerbiamieji,

Šiandien naują prasmę įgijo mūsų pareiga aktyviau ir nuosekliau rūpintis išeivija. Būtina dėti pastangas, kad pasaulio lietuviai išlaikytų tautinį tapatumą, neprarastų dvasinio ryšio su Tėvyne. Valstybei reikėtų finansuoti švietimo, kultūros, informacinius projektus, kurie užsienio lietuvių bendruomenėms padėtų išsaugoti lietuviybės dvasią ir perduoti ją jaunimui.

Tačiau vien rūpintis išeivija nepakanka. Šiandien Lietuvos valstybė turi imtis gerai apgalvotos bendros emigracijos politikos. Mums reikia aiškios ilgalaikės valstybės strategijos emigracijos klausimams spręsti. Būtina numatyti priemones, kuriomis emigraciją būtų įmanoma pristabdyti, iš dalies koordinuoti, susigrąžinti bent dalį užsienyje dirbančių specialistų, įtraukti juos į Lietuvai reikalingus projektus.

Globalizacija, gyvenimo intensyvėjimas skatina ne tik emigraciją, naujos išeivijos atsiradimą, bet ir atveria naujų galimybių nacionaliniam verslui. Mūsų verslo pajėgumas konkuruoti tarptautinėje rinkoje, skverbimasis į ją — tai stiprios ekonomikos požymis. Aktyviu ir nuosekliu palaikymu, diplomatijos talka galime ir turime remti lietuviškąjį verslą užsienyje, skatinti užsienio investicijas mūsų šalyje. Tai, be abejonų, būtų naudinga ir pačiam verslui, ir mūsų krašto gerovei bei stiprybei.

Gerbiamieji,

Baigdamas noriu grįžti prie to, kuo pradėjau, - prie ilgalaikių valstybės tikslų. Prisimenu Lietuvos Prezidento Kazio Griniaus žodžius: „Kalbėti apie demokratiją, kovoti už demokratiją gali būti tikrai per vėlu, bet niekada ne per anksti“.

Šiuolaikinė demokratija negali gyvuoti be vertybinių, be moralinių pagrindų. Atsakinga, vertybėmis ir idėjomis grindžiama demokratinė politika turi telkti mus visus į stiprią bendruomenę — į Lietuvos tautą. Ji turi padėti mums įveikti dabarties iššūkius ir pasiekti strateginių tikslų — savarankiškos piliečių visuomenės, tolygios pažangos, socialinio teisingumo. Pagaliau ji turi padėti išlikti mūsų tautai tvirtai ir gyvybingai grėsmių kupiname dabarties pasaulyje.

Tikiuosi, kad Lietuvos gerovės siekdami, esame bendraminčiai ir bendradarbiai. Tikiuosi, kad dirbsime kartu. Kad bendram darbui kviesime bei telksime įvairių pažiūrų ir įsitikinimų Lietuvos žmones. Kad kursime savo valstybę kaip laisvą ir atsakingų piliečių sąjungą.

Tėvynės kūrimo darbe esama atskirų etapų, tarpinių laimėjimų ir nesėkmių. Tačiau pabaigos šis kelias neturi. Nenuvertinkime laimėjimų ir mokykimės iš klaidų. Išlikime sąžiningi sau, savo laikui, savo tautai. Išlikime sąžiningi Lietuvai.